

УДК 81'276.2

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЦИЗМІВ В УКРАЇНСЬКІЙ ПРОЗІ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Юферева О.В.

В статье предпринимается попытка описания основных стилистических функций англицизмов в современной украинской прозе конца ХХ – начала ХХІ века.

Ключевые слова: англицизм, графон, трансплантация.

The article is our attempt of description of the main stylistic functions of the Ukrainian narrative of the end of the ХІХ century – the early ХХ century.

Key words: anglicism, graphon, transplantation.

Я не могла учора пригадати, як буде по-українськи "superstition"...

С. Пиркало "Зелена Маргарита"

Уже у 80-х рр. ХХ ст. утворився новий стиль української прози. Процес, що дістав назву "пошук нової мови", відкрив невичерпні можливості до залучення іноземних слів. Адже серед основних стилістичних тенденцій, що покликані відобразити "міське" мовне середовище, "введення до художнього тексту нового масиву слів іншомовного походження" [3, с. 18] займає центральні позиції. Сучасна українська література переконує, що інтенсивність використання англицизмів прямо пропорційна їх активному засвоєнню та використанню українським соціумом. Цей процес проходить у руслі глобалізації, яка не лише впливає на економічний розвиток країни, а й засвідчує розгортання цивілізаційних трансформацій.

Акумулявання ресурсів англійської мови українською сьогодні є актуальним питанням для науковців. Крім об'єктивного осмислення цього процесу нерідко висловлюються серйозні побоювання серед лінгвістів щодо витіснення питомої лексики запозиченнями [12, с. 27]. У художньому стилі такі зміни знайшли своє найповніше втілення. Можна впевнено стверджувати, що англійські слова в українській мові конкурують лише з російськими, але коннотації їх дуже часто відрізняються. Лексична інтерференція російської та української мов у сучасній вітчизняній прозі виконує не лише функції мовного реалізму або виступає засобом гумору, а і є показником низької мовної культури персонажу, його "напівмовності". Натомість використання англійської мови свідчить про осучаснення мови, високий інтелектуальний потенціал людини. Стильову опозицію використання англійської та російської мов можна простежити в ситуації цитування пісень у текстах сучасних українських про-

заїків. Російська пісня (мається на увазі продукт масової поп-культури) і її споживач не претендують на естетичну витонченість. Наприклад, у романі Ю. Андруховича "Два надцять обручів" читаємо: "Так, спортивні костюми й лосини, і ты меня называла своим солнечным зайчиком" [1, с. 209]. У романі молодого українського письменника Л. Дереша "Культ" пісенні уподобання проявляють світоглядний антагонізм персонажів: "підлабузниця" Іринка слухає "Руки Вверх", "Атпетие машинікі", а Юрко Банзай – "King Crimson" Пітера Геміла. Звичайно, якість самої музики впливає на її сприйняття письменниками, але смислова дихотомія відставання-осучаснення актуалізована в самому підході до вибору пісенного матеріалу двох культур.

Характер розміщення англійського компонента, особливості графічного оформлення в структурі тексту сучасної української літератури зумовлені його стилістичною й композиційною функціями. Навіть засіб перенесення лексичної одиниці з однієї мови до іншої підпорядковується законам внутрішньої стильової цілісності твору. Звернемо увагу на найпоширеніший принцип включення англицизму: англійське словосполучення або речення, часто підкреслене графоном, вводиться до тексту засобом трансплантації: "... все нараз, бо тільки так і дається увійти в світ чужого: приймаючи все нараз, усіма змислами..., – Where are you from? – Ukraine, – Where is that?" – ти втомилась не бути в цьому світі..., але вдома, у твоїй бідній забембаній країні – країні урядовців в обвислих штанах і всіяних лупою піджаках, оплитих письменників..., жучкуватих бізнесовців із навичками комсомольських секретарів, – все воно якось ні до чого не кріпилось..." [7, с. 48]. Діалог/конфлікт

мовних сфер у романі О. Забужко “Польові дослідження з українського сексу” переростає в контраст точок зору: відбувається зіткнення різних світів та ціннісних орієнтацій. Інша мова несе нерозуміння чи навіть незнання онтологічного центру світу героїні – батьківщини – та мимохідь зачіпає цілий комплекс пов’язаних із ним найболючіших питань.

Саме англійська мова є засобом мовної гри в романі Ю. Андруховича “Дванадцять обручів”: “MY NAME IS FANNIE – I’M REALLY FUNNY” [1, с. 137], “набрати справжнього розмаху ввечері (*moonlight and vodka, take me away*)” [1, с. 61]. У романі Із-

ВОНТЕД:

Тичина Павло Григорович

(“Тичинка”)

молодий талановитий поет-імпресіоніст

Пішов і не повернувся.

Винагорода – в межах розумного.

ГЕЛП!

У наведеному прикладі упорядкування тексту здійснюється за іншими, не літературними моделями. Графічна таблиця з дзеркальним відображенням-змішанням мов фіксує прозорість мовних і культурних меж.

Прикметно, що лексична одиниця, введена в мову засобом трансплантації, не лише сприймається як екзотизм або використовується як “мовна прикраса” [13, с. 41]. У художній літературі стилізове навантаження таких слів більш різноманітне. Автори прозаїчних творів навмисне не вдаються до окриличення англійського компонента, зберігаючи його автономність і стилістичний потенціал.

У творах українських авторів англійські вкраплення мають форму місткого висловлювання, гострої думки, рекламного слогану. Письменники використовують найпоширеніші вирази, мовні штампи, що виконують функцію пародіювання знеособленої думки й слова. “Мені тоді здавалося, що у всіх є така здатність – мати судження, а у мене нема. Зате коли вона з роками з’явилась, стало важко закривати рота вчасно. Звісно, я намагаюся не триндіти зайвого, і над робочим столом у мене висить табличка: “Don’t miss a chance to shut up” [9, с. 11].

Запозичені лексичні одиниці у сфері українського культурного простору наповнюються специфічним емоційним забарвленням. Характерний асоціативний ореол мають не лише позанормативні мовні елементи, які часто зустрічаються на сторінках сучасної прози і є засобом епатажу. У повісті О. Бережного “Тузла” дядя Вася промовляє: “Усьо чин-чинорьом. *Ноу проблем*. У матросів нет вапросов” [2, с. 120]. Експреси-

дрика “Подвійний Леон” обігрування елементів маскульти відбувається через англійську: “Never say never again” [8, с. 145].

У сучасній літературі з цією метою англіцизми використовуються дуже часто. Наприклад, у романі Л. Дереша “Культ” англійські компоненти також трансплантовані й виділяються графоном, але структурно займають іншу позицію: рядок або невелика група рядків графічно відокремлені від прозового моноліту. Графічна відокремленість англіцизмів від тексту зумовлена культурою постмодернізму, що актуалізує візуалізацію певних сегментів тексту:

SHUKANO:

Tychyna Pavlo Grygorovich

(“Tychynka”)

a young talented poet-impressionist.

Had left his house & didn’t return.

Reward – sensible.

ДОПОМОЖИТ’!!! [4, с. 109–110]

вність мови персонажу без англіцизму була б не такою яскравою, навіть враховуючи її строкате фразеологічне оточення. У цьому прикладі українсько-російсько-англійський “суржик” виконує функцію комізму. Якщо висловлювання “ноу проблем” у тексті О. Бережного підкреслюється курсивом, то в повісті “Мар’яна” П. Яценка англійське “сорі” – одиничністю використання серед українських лексем: “Ви працюєте? – Ні, я безробітний, сорі, тимчасово непрацюючий” [14, с. 84]. Відсутність виразних стилістичних конотацій слова вказує на нейтралізацію його “інакшості” в українському мовленнєвому етосі. Цікаве пояснення цієї тенденції знаходимо в статті Х. Пфандель. Аналізуючи причину використання англійського “come back” замість питомих еквівалентів у багатьох європейських мовах, автор доходить висновку про спеціалізацію семантики англіцизму. “Спроба замінити англіцизм існуючим поняттям приречена на неуспіх, семантичне поле мови таким чином збіднюється... Успіх англіцизму полягає в тому, що жоден з еквівалентів не спроможний охопити той широкий концепт, що виражає англіцизм, не говорячи вже про конотації” [11, с. 118].

Крім прагнення таким способом увиразнити мову персонажу, надати їй сучасного звучання, існують й інші причини використання запозичень-англіцизмів. Одна з них – просування на перший план твору – у заголовку – готових моделей, які мають особливий жанровий реєстр. Назва повісті Ст. Процюка “Love story” [10] є нейтральною, порівняно із спорідненою, але розкутішою назвою оповідання Б. Жолдака “Sex story” [5]. Сюжет-штамп, запатентований у заголовку,

автор насичує українськими реаліями і своєрідною інтерпретацією збаналізованої ситуації. Виконуючи функцію презентації тексту, англіцизми увиразнюють заголовки. Порівнюємо назву оповідання Б. Жолдака "Insertion" [5] та її журнальний варіант – "У режимі вставки" [6].

Англіцизми виконують чимало стилістичних функцій у творах українських авторів, які є прихильниками різних методів художнього освоєння світу: М. Матіос, С. Поваляєвої, С. Жадана, Є. Кононенко, Ю. Покальчука. Необхідно звернути увагу на те, що не тільки затекстові чинники активізації англійського слова впливають на мовну картину української літератури. Слід відзначити також і внутрішньохудожні причини. Цей процес походить від домінуючих стильових тенденцій сучасної світової літератури: фрагментарності, візуалізації, змішування різних стилів і культур.

Література

1. Андрухович Ю. Дванадцять обручів. – Вид. 5 / Ю. Андрухович. – К., 2004. – 275 с.
2. Бережний О. Тузла (Дядя вася і Весло) / О. Бережний // Четвер. – 2005. – № 23.
3. Даниленко Л. У пошуках віртуальної дійсності (Стилістичне розв'язання проблеми мовної фальші в малій українській прозі 80-90-х років ХХ ст.) / Л. Даниленко // Слово і час. – 1999. – № 4–5.
4. Дереш Л. Культ / Л. Дереш. – Л. : Кальварія, 2006. – 208 с.
5. Жолдак Б. Топінамбур, сину: Extra drive stories / Б. Жолдак. – Л. : Кальварія, 2002. – 224 с.
6. Жолдак Б. Три оповідання / Б. Жолдак // Березіль. – 2001. – № 7–8.
7. Забужко О. Польові дослідження з українського сексу / О. Забужко. – Вид. 7. – К., 2004. – 176 с.
8. Іздрик. Подвійний Леон / Іздрик. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2000. – 204 с.
9. Пиркало С. Зелена Маргарита / С. Пиркало. – К., 2002. – 287 с.
10. Процюк Ст. Шибениця для ніжності / Ст. Процюк. – Тернопіль, 2001. – 200 с.
11. Пфандль Х. О силе и бессилии пуризма. Англицизмы и интернационализмы и их возможные альтернативы / Х. Пфандль // Вопросы языкознания. – 2003. – № 6.
12. Радчук В. Плекаємо укрлиш... Для кого? / В. Радчук // Урок української. – 2006. – № 3–4.
13. Тимофеева Г.Г. Письменная фиксация иноязычных слов в ситуации заимствования (на материале новой лексики английского происхождения) / Г.Г. Тимофеева // Вестник ЛГУ. Сер. 2. – 1991. – № 16.
14. Яценко П. Мар'яна / П. Яценко // Четвер. – 2005. – № 23.